

Гаценко О. О.

аспірант 1 курсу, спеціальності 051-Економіка
Академія праці, соціальних відносин і туризму

МЕТОДИ І МОДЕЛІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ

Організація економічної освіти підростаючого покоління потребує чітких і цілеспрямованих дій кожного учасника цього процесу. Його ефективність, на думку провідних спеціалістів у цій галузі (О.Аменд, В. Поляков, В.Розов, І.Сасова, Б.Шемякін, О.Шпак), визначається створенням нової системи неперервної економічної підготовки молоді, основоположними принципами якої повинні стати врахування регіональних умов, національних особливостей, культурно-історичних традицій, потреб особистості і суспільства.

Утвердження економічної теорії як загальнотеоретичної економічної науки визнається багатьма вченими. Надто складним залишається питання про визначення змісту цієї науки, взагалі, і в сучасних умовах, зокрема. Деякі вчені вважають, що така наука має бути фундаментальною і ідеологічно нейтральною. Вони виступають проти поділу економічної науки на ієрархічні розділи "загальна економічна теорія" і "теорія функціонування економіки", як це пропонує академік Л.І.Абалкін [1].

На нашу думку, "економічна теорія" і "політична економія" – це два напрями дослідження на загальнотеоретичному рівні одного й того ж об'єкта - суспільної економіки. Але якщо політекономія робить акцент на дослідженні суті виробничих (економічних) відносин і, підкреслимо, у масштабі суспільства (насамперед відносин власності), то економічна теорія, не ігноруючи цю сторону економічного життя, акцентує увагу на відносинах, які виражають функціональні зв'язки в економіці, дослідженні чинників ефективного використання обмежених ресурсів, економічної рівноваги і регулюючої ролі держави. Разом з тим, є підстави відрізнити сучасну "економічну теорію" і від "економікс", як науки лише про ринкове господарство. І хоча ототожнення цих понять і допускається науковцями, воно має відносний характер, як вираз певної альтернативи предмета політичної економії.

Аналіз предмета традиційної економічної теорії показує, що від попередніх теоретиків залишаються тільки способи й принципи розв'язання, а самі проблеми сьогодні зовсім інші, серед яких необхідно виокремити глобальну – перехід від так званої соціалістичної системи господарювання до ринкової, ідентичність української економіки в міжнародному поділі праці.

За всіх розбіжностей класичних, посткласичних і неокласичних шкіл і напрямів вихідна методологічна традиція, що може бути умовно охарактеризована як лінійно-ньютонівська, залишалася незмінною упродовж останніх двохсот років.

Економічна наука сьогодні тільки наближається до наукової революції в тому розумінні, як те запропонував Т.Кун, а саме – до зміни парадигми, тобто дисциплінарної матриці, властивій даній системі знань. Сучасний стан економічного знання не дозволяє одержати відповіді на низку складних і гострих питань сьогодення [2].

Предмет економічної науки історично формувався не тільки на основі об'єктивних потреб господарської практики, а й на основі об'єктивних пізнавальних можливостей методу. Проте рано чи пізно сфери економічного життя, які наука відкидає як несуттєві, починали спотворювати чіткі теоретичні моделі. Виникла критична реакція (насамперед у: німецькій історичній школі) у формі заперечення абстрактно-аналітичного методу взагалі. Але за цією формою, яка епатує "правовірних" економістів-теоретиків, був прихований досить серйозний зміст, що аж ніяк не зводився до декларованих крайностей такого підходу.

Представники інституціонального напрямку одними з перших в економічній науці зробили усвідомлену і цілеспрямовану спробу пошуку нового об'єкта дослідження. Передумовою цього стало критичне ставлення до головних постулатів неокласичного напрямку – ідеї саморегульованої рівноваги, гармонії інтересів учасників ринкової системи, автоматизму в подоланні ненормальностей [3].

Економічна наука не може брати як вихідний пункт абстрактну "економічну людину", але має враховувати те, що людина приносить із собою в економіку – звички, етнічні стереотипи, забобони, які можуть мати вирішальне значення у формуванні конкретних господарських систем. Потрібен міждисциплінарний підхід, який забезпечує необхідну взаємодію з іншими соціальними науками (соціологія, політологія, соціальна психологія тощо) [4].

Сьогодні в економічній науці склалася унікальна ситуація: є всі необхідні передумови якісного стрибка, але сам стрибок ще не відбувся.

Для того щоб економічна наука змогла органічно асимілювати сучасне природничо-наукове бачення світу і людини в ньому, вона має спочатку описати свій предмет у тих нових поняттях, термінах і вимірах, що виявлені природничими науками як загальні форми організації природи і суспільства. Це дасть можливість помітити нові об'єкти, або не помічені до останнього часу, або ті, що виникли тільки зараз. Лише після цього з'являються передумови для більш глибокого аналізу предмета і побудови його формально-логічних моделей.

Пропонований підхід зовсім не означає недооцінки формалізованого знання. Формалізація забезпечує таке прирошення суми знань про предмет, яке жодним іншим шляхом досягнути бути не може. Йдеться про інше: можливості формально-логічних моделей найповніше реалізуються в рамках більш або менш однозначно окресленого предмета. За такого підходу стає ясно, що головне завдання сьогоденного етапу – побачити, класифікувати і систематизувати нові явища й аспекти економічного життя, причому бажано якомога в більш широкому контексті.

Проведений аналіз сучасної методологічної ситуації в економічній науці дозволяє зробити висновок: фундаментальна залежність методу від предмета в актуальному плані може виступати в певні періоди в перетвореній формі породження предмета методом. Наука спочатку описує, потім теоретизує. Наука, що описує, виступає як переважно інституціональна; наука, що теоретизує, – як переважно функціональна.

Отже, сьогоденний кризовий стан економічної науки можна розглядати як закономірний етап її еволюції, підготовлений, з одного боку, внутрішніми проблемами методологічного характеру, а з іншого - виникненням нових рис особливостей у структурі предмета, які не можуть бути адекватно описані в поняттях і підходах попереднього методу. Вихід із кризи відбуватиметься, по-перше, шляхом інтенсифікації переважно інституціонального опису, дослідження і моделювання економічної дійсності, і, по-друге, шляхом наступного органічного включення інституціонального підходу в методологічний інструментарій сучасної економічної науки – інституціональний неокласичний синтез.

Література

1. Актуальні проблеми предметно-методологічного оновлення сучасної економічної теорії: науково-практичний семінар. *Економічна теорія*. 2004. №2.
2. Гриценко А. Логіка курсу економічної теорії. *Економіка України*. 2000. №4. С.59.
3. Радченко В.В. Предмет економічної теорії: сучасна інтерпретація в контексті розвитку економічної освіти в Україні. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 18. Вип. 2. К., 2005. С.71-81.
4. Яременко О.Л. Історичний зміст кризи економічної науки. *Економічна теорія*. 2004. №2. С.25-33.